

Людина з Марса

Станіслав Лем

ОЗНАЙОМЧИЙ ФРАГМЕНТ

Переклад — Богдан

© Видавництво «Богдан». Усі права застережено.

Фрагмент надано для ознайомлення. Повна книжка — nashaknyga.com.ua

I

Вулиця вирувала. Гуркіт наземних потягів, клаксони автомобілів, деренчання тролейбусів, що набирали швидкість, дзвінки сигналів і потужний гул людських голосів кипіли в синьому повітрі, спалахи різнобарвних променів розрізали на шматки густу темряву. Натовп ворушився, ніби кубло змій, щільно заповнюючи тротуари, відблискуючи у квадратах вітрин і зникаючи в напівтемряві будинків. Щойно зволожений асфальт сичав під сотнями автомобільних шин. Слизькі чорні та сріблясті тіла довгих машин мчали одне за одним.

Я йшов, затиснутий натовпом, стаючи його нероздільною часткою, без мети та думок, дозволяючи йому нести мене, неначе хвиля корок.

Вулиця дихала, гарчала та гула, мене заливало потоками вогнів та шлейфами різких ароматів жіночих парфумів, часом мене обкурювали їдким димом сигарет, іноді — солодкуватих, задушливих опіумних сигар. На фасадах будинків у шаленому темпі піднімалися неонові літери, згасали й знову спалахували численні реклами, бризкали фонтани вогнів, миготіли шаленими спалахами сигнальні ракети та феєрверки, опадаючи останніми поблисками на голови юрби.

Я проходив під величезними арками, що яскраво світилися, і під темними крамницями, попід височінню колон якихось невідомих будівель, занурений у метушливу, багатомовну масу людей, котра ніколи не замовкала, однак чувся навіть самотнішим, аніж на безлюдному острові. Пальці машинально брязкотіли в кишені двома п'ятицентовими монетами — то був увесь мій статок.

На перетині трьох великих вулиць, кам'яні пащі яких витягувались вдалину немов шиями, що звужувались у перспективі й були регулярно обтикані вуличними ліхтарями, я відокремився від натовпу і зупинився на бордюрі.

Натовп переповзав через проїжджу частину, неначе виливався з якогось гігантського шлюзу по велінню кольору запалюваних вогнів. На їхню зміну з'являлися гуркіт, виття, ричання моторів великих автівок, час від часу вищали гальма. Рознощик, який пробігав поряд, всунув мені в руку непотрібну газету, яку я погодився купити, аби він урешті відчепився від мене. Я запхнув її за манжет рукава і став спостерігати далі.

Взагалі-то юрба була щоразу іншою і все-таки однаковою. Вулиця пульсувала, як завжди, у двох протилежних напрямках, пропускаючи через свою асфальтовану горлянку порції людської маси, неначе жувальну гумку, чергуючи їх із миготінням залізних автівок.

Із вузької смуги проїжджої частини раптово з'їхала величезна блискуча тінь і з тихим шурхотом шин зупинилася біля мене. Це був гігантський Buick, його ліве переднє скло опустилося, й зі середини долинув голос:

— Яка це газета?

Одночасно з цими словами рука у грубій шоферській рукавиці вказала на білий красчок паперу, що стирчав з мого рукава.

Це питання, його манера та зміст немало збентежили мене, але життя навчило нічому не дивуватись, особливо у великій метрополії. Я вийняв з рукава газету (бо і сам не знав її назви) і відповів:

— «New York Times».

— Що в нас сьогодні? Який день? — спитав той самий голос.

Ця дурна забава мені набридла.

— П'ятниця! — відповів я, щоби він відчепився.

Тієї ж хвилини дверцята автівки відчинились, а голос мовив:

— Прошу, сідайте!

Я зробив рух, неначе хотів утекти.

— Go on 1! — ці слова прозвучали з такою силою, що я мимоволі послухався.

Не пам'ятаю, як я опинився на м'яких подушках, але коли дверцята зачинилися, мотор одразу ж заревів, неначе у гангстерських фільмах. Вогні вулиці затремтіли і витягнулися в пульсуючу смугу — ми помчали прямо.

Я роззирнувся. У салоні було темно. Я сидів сам на задньому сидінні. Переді мною на тлі невиразного світла панелі приладів та лобового скла виднілися два дуже подібні плечисті чоловічі силуети — водій та його товариш. Я почав розмірковувати. Хоча мій розум був трохи загальмований дводенним примусовим недоїданням, утім, працював справно. Такий голод породжував радше певну легкість рішень і байдужість до зовнішніх подій. Але зараз... А що, власне, відбувається зараз? Машина, вочевидь, виїхала на якусь просторішу вулицю, бо двигун почав працювати з тим характерним високим мелодійним тоном, з яким тягнув високошвидкісний компресор на повній потужності. Раптовий різкий поворот — вереск гальм — автівка кілька разів підскочила, м'яко провалилася в якусь яму й зупинилася.

Двері не відчинялися. Лише водій засигналив: спочатку короткий сигнал, тоді — довгий. Двічі мигнув дальнім світлом, раз — ближнім, а потім узагалі вимкнув фари. Ми опинилися в єгипетській темряві.

— Що це в дідька за вистава... — почав я, але мій голос був заслабким: у вухах усе ще чувся шум мотора та швидкої поїздки. Але у ту ж хвилину перед носом автівки заяснів чотирикутний блідого світла. Двигун загарчав, і машина рушила вперед. Раптом я відчув, як підлога опускається. «Ага! — поміркував. — Підземний гараж!» Машина зупинилася.

Двері відчинилися. Водій авто повернувся до мене обличчям — воно було величезне, широке, з міцними щелепами та бровами,

одночасно сухе та м'ясисте. Я вийшов з машини. Ноги ступали безшумно — певно, підлога в цій підземній галереї була зроблена з матеріалу, що поглинає звук. Потім якісь бічні двері відчинились, і я побачив залу, де сиділо п'ятеро чоловіків. Зала була невелика, темно-блакитна. Чоловіки за маленьким круглим столом, побачивши мене, швидко піднялись і мовчки витріщилися, неначе на щось чекали.

Найнижчий за зростом чоловік середнього віку, темний блондин із блідим, лискучим та злегка одутлим обличчям, звернувся до мого провідника-водія:

— Це він?

Водій, здавалося, був здивований таким питанням, він завагався, але все ж відповів:

— Ну звісно.

Запитувач підійшов до мене, наблизившись настільки, що ми стояли обличчя до обличчя:

— Який нині день?

Я правдиво відповів, що сьогодні середа, і це викликало серед присутніх якесь збентеження. За хвилину я подумав, що опинився серед купки ідіотів, але навіть не встиг злякатись, як водій, отой чоловік з атлетичною статуєю, швидко вийшов уперед і сказав:

— Містере Фрейзер, присягаюся, він сказав: «П'ятниця». І в нього була «New York Times» на розі П'ятої авеню.

— Що це означає? — запитав чоловік з блідим обличчям. — Звідки ви прибули?

— Із Чикаго, — відповів я. — А може, зараз прийшла моя черга ставити запитання? Що має означати це збіговисько? І що це за така загадкова подорож автівкою?

— Не напружуйтеся, — перервав він крижаним тоном. — Ваша черга ставити запитання ще не настала. Чому ви відповіли, що сьогодні п'ятниця?

Мені спало на думку, що все-таки я маю справу з ідіотами. А значить, треба бути поступливим і лагідним — я десь про таке читав.

— Якщо добре подумати, то, може, сьогодні й п'ятниця, — почав я. — Особливо по Гринвічу...

— Нісенітниці! Швидше до справи! Ви маєте лист та інструмент?

Я мовчав.

— Так... — поволі протягнув мій співрозмовник. — Але перед цим... спершу... ви повинні сказати, хто вас послав. З яким наміром ви приїхали. І хто вам розповів, що і як треба зробити, аби дістатися сюди.

Останні слова він вимовив із сичанням, при цьому показав зуби, які були ще світлішими, ніж його обличчя. Інші чоловіки стояли нерухомо, витріщившись на мене чи то загрозливо, чи то в очікуванні.

Поволі до мене дійшло. Я точно зрозумів одне: вони не ідіоти. Ні, то я був проклятим старим ідіотом, який вскочив у паскудну халепу.

— Шановний пане, — почав я, і хоча веселий тон був тут уже недоречним, я все ж тримав марку та продовжував: — Я — репортер, тобто... був репортером у «Chicago World»... Із певних причин мене звільнили два місяці тому... в пошуках роботи я прибув до Нью-Йорка. Тут я вже кілька тижнів, але нічого не знайшов. А з приводу того, як я сюди дістався, запевняю: це — чиста випадковість. Кожний може вільно купити «New York Times».

— І відповідати на запитання про день тижня, що сьогодні п'ятниця, коли насправді середа, так?

Почувши ці слова, якими вперше озвався високий худорлявий чоловік у пенсне, я повернувся й одразу помітив, що двері вже замкнені. Там стояв водій автівки з масивним, кам'яним обличчям

без жодного виразу і заповнював собою увесь дверний отвір, що для мене було зовсім небажано. Я зрозумів, що вони мені не вірять.

— Панове, — почав я. — Це безглуздий збіг обставин... Дозвольте мені піти... Я нічого не знаю, нічого не розумію, навіть не усвідомлюю, де перебуваю.

— Здається, ви не орієнтуєтесь в ситуації, — поволі мовив чоловік із блискучим блідим обличчям. — Ви не можете піти звідси.

— Зараз не можу? А коли?

— Ніколи.

Коли це слово прозвучало, я відчув якесь ніби полегшення. Тепер усе стало зрозуміло — ті четверо, не поспішаючи, знову сіли й запалили цигарки від маленької олійної лампи, а я спостерігав. З особливою жадібністю дивився на їхні рухи, на яскраво освітлену кімнату, на обличчя чоловіка, котрий стояв переді мною і виносив мені вирок. «Чи повинен я щось казати? — подумав я. — Просити, переконувати, тлумачити? Пояснювати їм усе?» Але коли я подивився у ці вицвілі блакитні очі, що були немов десь далеко звідси, то зрозумів: будь-яке слово буде тут зайвим.

— Нічого не розумію, — сказав я, випроставшись. Я був стомленим та голодним. — Не знаю, чому маю загинути, навіщо... Але навіть людожери годують своїх жертв... Я дуже голодний, — промовивши це, я підійшов до столу, вийняв із пачки цигарку й припалив її від полум'я лампи.

Цієї ж миті я зауважив, що чоловіки переглянулися між собою, потім — над моєю головою — зиркнули на того, хто говорив зі мною, мабуть, свого лідера, і знову завмерли. Їхній очільник дивився на мене. Я з байдужістю витримав цей погляд. Двері були перекриті тілом, яке важило фунтів з двісті й загороджувало доступ до ручки, а я був невиспаним, втомленим і голодним, тож боротися було би марно.

— Дайте йому поїсти, — сказав блідий чоловік. — І подбайте про нього. Але добре подбайте!

На ці слова водій лише низав могутніми плечима. Він мовчки відчинив двері й подав мені знак.

— На добраніч, панове, — сказав я і пішов за водієм.

Двері грюкнули, й ми вийшли у напівтемряву коридору.

Тут мене відразу ж схопили за плечі дві сильні руки, щось клацнуло, і я відчув на зап'ястках крижаний холод наручників.

— То так ви поводитесь з гостями? — запитав я, не піднімаючи голови.

Водій та його невидимий у темряві помічник, який скував мене, видавалися не надто балакучими. Один із них ретельно обмацав мої кишень і, не знайшовши там нічого підозрілого, злегка підштовхнув мене.

Я сприйняв це як запрошення на вечерю. Ми крокували в тій самій єгипетській темряві упродовж доброї хвилини, коли раптом мій провідник зупинився так різко, що я ледь не налетів на стіну, яка зненацька виросла переді мною. Почулося глухе клацання, двері відчинилися — і я побачив прямокутник світла.

Нове приміщення нагадувало банківське сховище або радше ілюзію сховища, яку уявляють собі читачі детективних романів. Великі сталеві двері зачинилися за мною та моїм провідником, і товсті пазури засувів увійшли в отвори дверної коробки. Кімната була яскраво освітлена потужною голою лампочкою. Стіни склалися з рівних шеренг дверцят із масивними ручками та численними замками. З меблів були лише два низькі стільці, триногий табурет і маленький столик на бетонній підлозі. Найбільше мене дивувало те, що всі меблі були сталевими. Але зауважив це я лише тоді, коли водій посунув до мене табурет: той видав характерний звук.

Я сів, водій підійшов до столика, підняв стільницю і з відчиненої шухляди дістав кілька банок консервів та продовгуватий білий хліб. Потім видобув із кишені великий складаний ніж, відшукав потрібне лезо та відкрив одну банку консервів, а тоді тим самим ножем порізав хліб. Після цього він знову почав шукати щось у кишенях, аж поки не вийняв ключа від моїх наручників — саме тієї миті, коли я вже було подумав, що він сам годуватиме мене зв'язаного. Він сів напроти і спостерігав за моїми одноманітними діями. Споглядання тривало доти, доки не спорожніла банка. Я оглянув наступну — це були омари (дуже люблю омарів) — я простягнув руку по ніж. Водій трохи скривив засмагле масивне лице, що мало означати усмішку, потім заперечливо похитав головою, дістав ніж і сам відкрив банку. «Він мене боїться!» — подумав я із задоволенням, бо важив він, мабуть, удвічі більше за мене. Коли банка спорожніла й була вимочена скоринкою хліба, я запитав:

— Сухий закон?

Водій знову розтягнув губи в усмішці, цього разу вже ширшій, підняв стільницю й дістав пляшку чудового коньяку. Я подумав, що він вип'є зі мною, але той тільки відкоркував пляшку і поставив переді мною підставку під яйця, якою я знехтував. Щедра порція коньяку прояснила мізки: мені здавалося, що я перебуваю у вельми веселому становищі, і я вже хотів було запитати про можливість подрімати в цьому кепському готелі, коли над головою пролунав низький короткий гудок, що повторився тричі. Водій ледь здригнувся, дістав наручники і сказав:

— Пішли.

Я завагався — він на крок відступив і торкнувся кишені штанів, що підозріло випирала.

— Nec Hercules 2, — сказав я голосно, всміхнувся і простягнув руки. Він теж усміхнувся, хоча кривувато, відчинив двері, й ми

пірнули в густу темряву, яка панувала по той бік.

Тепер ми йшли в інше місце; у якийсь момент він схопив мене за руку і смикнув. Це було саме вчасно, інакше я б розтягнувся на сходинах. Ми йшли нагору. Незабаром я помітив блідо-блакитне світло, що ставало все яскравішим; нарешті ми опинилися в широкому коридорі без вікон, де стіни були освітлені вмурованими квадратними матовими лампами. Коридор закінчувався дверима — такими великими, що займали всю стіну. Коли ми підійшли до цих дверей, водій підштовхнув мене вперед — двері самі відчинилися й самостійно за нами (тобто за мною) зачинилися.

Я опинився неначе у великій бібліотеці — таким було моє перше враження. Книжкові полиці займали стіни під самісіньку стелю. Біля них стояли драбини, столики з лампами, крісла, а посередині — круглий стіл, за яким сиділи вже знайомі мені чоловіки. Один із них, той, що тільки раз озвався до мене, високий, худий, із сивими скронями, блиснув у мій бік склом пенсне. Я підійшов ближче.

— Ми саме говорили про вас, — урешті тихо й повільно промовив той чоловік. Він говорив так, ніби був дуже стомленим. Я ледь вклонився і чекав. — Хотілося б вам вірити... Дослідження показало, що ви, найімовірніше, говорите правду...

Я здивовано подивився на нього. Яке дослідження? Невже обід із мовчазним водієм був дослідженням? У такому разі мушу визнати його вельми неточним. Чоловік, здавалося, не звертав жодної уваги на моє здивування.

— Схоже, ви не з власної волі потрапили в ці деякі... скрутні обставини, — було видно, що він замислюється над кожним словом. — Але ви маєте знати: таким, яким ви були до цього, вам звідси не вийти.

Мені раптом спала на думку ідея, що я перебуваю у штаб-квартирі якоїсь ідеально організованої банди — а може,

політичної зграї — фашистів чи щось подібне. Але до чого тут книжки?

— Або ви взагалі звідси не вийдете, або... — він замовк, дивлячись на мене ніби спокійно, але я відчував його напругу.

— Або? — уточнив я і звернувся вже до того чоловіка, котрий якраз запалював цигарку: — Вибачте, чи можна вас попросити? Як бачите, я не можу користуватися руками, однак із задоволенням закури́в би.

Він повільно (вони все робили повільно — це було смішно, але часом навіть страшно — неначе ці чоловіки грали якісь ролі на сцені) вклав мені до рота цигарку і підніс вогонь. Усі інші презирнулись — уже вдруге.

— Або ви будете нашим... — закінчив чоловік у пенсне. — І судячи з вашої зовнішності, гадаю, так і буде.

— Зовнішність може бути оманливою, — відповів я, намагаючись говорити також повільно — не стільки для того, аби підлаштуватися під них, а радше, щоб опанувати парі́ випитого після довгого голодування коньяку, що затьмарювали мої мізки. — Чи можу я дізнатися, про що йдеться?

Чоловік із широким блідим обличчям, який до того мовчав, підняв голову.

— Цього ви, вочевидь, знати не можете, — відповів він вибачливим тоном. А потім додав трохи голосніше: — А чи вам не все одно? Правило просте: слухати й мовчати.

Мушу визнати, ця розмова ввела мене в дуже дивний стан. Якщо спершу, засуджений цим дивним товариством на зникнення, тобто смерть, я розумів, що моя ситуація вкрай безнадійна, то новий поворот натомість пробуджував у мені якісь дивні сили. У безвихідному становищі людина стає апатичною, заціпенілою. Але достатньо найменшого проблеску надії — і сили її збільшуються у стократ, усі відчуття загострюються до неможливого, людина стає

ніби одним напруженим м'язом, що шаленим зусиллям готовий рятувати своє життя. Так сталося й зі мною. Розмовляючи повільно, приглушеним голосом, я водночас пильно все роздивлявся з-під примружених повік, оцінюючи кожну деталь. Втеча?.. А чому б і ні? Так, це крайність... Можна схопити зі столу масивну попільничку й запустити очільникові в лоба, але ж це дурня. Значно краще було б запустити нею у велику електричну лампу, що освітлювала залу. Але невідомо, скільки лампочок горять у матовій лампі: одна чи більше? Від цього може залежати усе. Ну гаразд, але залишаються ще двері. Це дивні двері, що відчинялися й зачинялися самостійно. Я стояв до них спиною, тому не знав, чи є на них ручка.

— Ви не маєте ставити жодних запитань, — поволі, з натиском промовив чоловік із блідим та спітнілим обличчям, гасячи цигарку в сріблястій різьбленій попільничці. Він струсив з манжета невидиму порошок і раптом холодним блакитним поглядом втупився в мене.

— Ви дозволите?.. — я усміхнувся, легенько поворухнувши плечима, і зиркнув назад. Двері мали найзвичайнісіньку ручку. — Мені здається, я повинен хоча б у загальних рисах...

...

Далі — у повній книжці «Людина з Марса».

nashaknyga.com.ua